

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-59>

УДК 373.3.017:373.014.3(477)

Калита Н.І.

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка

ЦІННІСНИЙ ПІДХІД У КОНЦЕПЦІЇ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У статті виявлено зміст ціннісного підходу та обґрунтовано особливості його використання у процесі навчання та виховання учнів сучасної початкової школи; встановлено, що ціннісний підхід є методологічним компонентом НУШ, який тісно пов'язаний із особистісно орієнтованим та компетентнісним підходами, а набуті учнем початкової школи компетентності як здатності у функціонуванні набувають ознак цінності, покликани задовольняти потреби, бажання та інтереси молодшого школяра як суб'єкта власної життєдіяльності. Обґрунтовано, що пріоритетного значення у розбудові нової школи набуває завдання формувати в учнів систему загальнолюдських цінностей – морально-етичних та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність).

Ключові слова: цінність, ціннісний підхід, концепція Нової української школи, компетенція, учень початкової школи.

Kalyta Natalia

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

A VALUABLE APPROACH IN THE CONCEPT OF THE NEW UKRAINIAN SCHOOL

Summary. The article reveals the content of the valuable approach and substantiates the peculiarities of its use in the process of teaching and upbringing of the pupils of modern primary school. The topicality of the problem of the use of the valuable approach in the teaching and upbringing of primary schoolchildren is determined by a number of contradictions: (i) between the obsolete forms and methods of the organization of the educational process and the requirements of the Concept of the New Ukrainian School; (ii) between the need to form primary schoolchildren's positive value attitude to themselves and to the world around them (nature, society, culture) and the insufficient efficiency of the use of didactic and methodical means of the optimization of this process; (iii) between the objectively high purpose and responsibility of the teacher of primary school in the process of teaching and upbringing of primary schoolchildren and the subjective awareness of his mission, the level of his professional competence, readiness for change and innovation, etc. It is substantiated that the priority in the development of a new school consists in the task of forming pupils' system of universal values – moral and ethical ones (dignity, honesty, justice, care, respect for life, respect for oneself and other people) as well as socio-political values (freedom, democracy, cultural diversity, respect for native language and culture, patriotism, respect for the environment, respect for the law, solidarity, responsibility). According to the Concept of the New Ukrainian School it is made a sample of the definitions of competences of the pupil of a modern primary school and corresponding values by Omeljan Vyshnevsky. It is noted that the introduction of the new principles of primary education requires value and evaluative attitude to the evaluation and assessment of pupils' knowledge, skills and abilities. As an example it is considered studying at schools in Finland and it is analyzed its aspects in the report of Lilia Grynevych, the minister. It is established that the valuable approach is a methodological component of the New Ukrainian School which is closely linked to the personally oriented and the competent approaches. Competences as abilities acquired by primary schoolchildren in their functioning get the features of a value. There features are called to satisfy needs, desires and interests of a primary school pupil as the subject of his own life.

Keywords: value, valuable approach, the concept of the New Ukrainian school, competence, primary school pupil.

Постановка проблеми. Культурно-історичні обставини цивілізаційного розвитку в Україні і світі на початку ХХІ століття обумовили сучасну освітню реформу, в основі якої необхідність реалізації ціннісно зорієнтованої освіти, проектування і втілення в педагогічний процес особистісно розвивального середовища, відповідних йому технологій і методик. Школа як соціальний інститут, громадсько-державна система, покликана задовольняти освітні запити держави в тій же мірі, як суспільства і особистості.

Актуальність проблеми використання ціннісного підходу у навчанні та вихованні учнів початкової школи окрім іншого визначається також низкою суперечностей: *між застарілими на сьогодні формами і методами в організації навчально-виховного процесу і вимогами Концепції Нової української школи (далі – НУШ); між необхідністю формування в учнів початкових класів позитивного ціннісного ставлення до себе і світу*

навколо себе (природи, суспільства, культури) та недостатньою ефективністю використання дидактико-методичних засобів оптимізації даного процесу; між об'єктивно високим призначенням та відповідальністю вчителя початкових класів у процесі навчання і виховання молодших школярів та суб'єктивним усвідомленням ним своєї місії, рівнем його професійної компетенції, готовністю до змін та інновації тощо.

Аналіз актуальних досліджень та публікацій. Значну частину опрацьованого матеріалу становлять документи нормативно-правового забезпечення реформування сучасної освіти в Україні і світі, зокрема: Державний стандарт початкової освіти від 21.02.2018, Концепція Нової української школи (реалізація на період до 2029 року, Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р.), Типова освітня програма для закладів загальної середньої освіти (1-4 клас), затверджена Колегією

Міністерства освіти і науки 22 лютого 2018 року, Типової освітньої програми організації і проведення підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладами післядипломної педагогічної освіти (Наказ МОН від 15.01.2018 № 36), Професійний стандарт «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти» (затверджено Наказом Міністерства соціальної політики від 10.08.2018 р. № 1143) та інші, історико-педагогічна література, довідкова література, методичні публікації тощо.

Проблема розкриття суті і механізмів застосування ціннісного підходу у навчанні і вихованні учнів початкової школи, формування у молодших школярів ціннісних ставлень до навчання і виховання привертала увагу і розроблялася як українськими, так і зарубіжними науковцями (І. Бех, О. Вишневський, В. Киричок, І. Коберник, А. Нікора, О. Савченко, О. Скрипченко, М. Савчин, Р. Фрейджер та ін.), у працях яких розкрито наукове розуміння філософських, психолого-педагогічних поглядів на природу цінностей та ціннісних ставлень, педагогічні та психологічні погляди на особистість молодшого школяра, психолого-педагогічні вчення щодо сензитивності молодшого шкільного віку до розуміння цінності навчання і виховання.

Мета статті полягає у виявленні змісту ціннісного підходу та обґрунтування особливостей його використання у процесі навчання та виховання учнів сучасної початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Ціннісний підхід у навчанні і вихованні учнів початкової школи є важливою складовою методологічного інструментарію Нової української школи. Процес навчання і виховання є наскрізним, повністю охоплює усі моменти функціонування школи як інституції, формує цінності, дає змогу добре засвоїти новий зміст і набути компетентності для життя. У такий спосіб компетентнісний підхід корелюється із ціннісним у процесі навчання і виховання молодших школярів у Новій початковій школі.

Нині у світовій практиці ефективність навчання і виховання пов'язується з реалізацією особистісно-орієнтованого, компетентнісного та ціннісного підходів, які становлять основу методології гуманістичної парадигми сучасної освіти. Перехід на ціннісно-компетентнісні засади на сьогодні не належним чином відображено у дидактичному і методичному забезпеченні процесу навчання і виховання, де домінує знаннева компонента. Важливим сьогодні є формування в учнів молодшого шкільного віку не лише предметних, а й ключових та особистісних компетентностей. Компетентність є динамічною цілісною комбінацією знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей учня, що визначає його здатність успішно здійснювати навчально-пізнавальну чи будь-яку іншу діяльність і стає основою формування цінності. Сучасне інформаційне суспільство формує нову систему цінностей, у якій володіння знаннями, вміннями і навичками є необхідним, але недостатнім результатом освіти. Від людини вимагаються вміння орієнтуватися в інформаційних потоках, освоювати нові технології, самонавчатися, шукати і використовувати нові знання, володіти такими якостями, як універсальність

мислення, динамізм, мобільність. Таким чином застосування ціннісного підходу безпосередньо пов'язане із застосуванням компетентнісного.

Важливий акцент новозмін пов'язаний із тим, що визнається рівнозначність усіх ключових компетентностей на всіх етапах навчання. Тобто, кожна освітня галузь (мовно-літературна, іншомовна, математична, природнича, технологічна, інформатична, соціальна і здоров'язбережна, фізкультурна, громадянська та історична, мистецька) володіє освітнім потенціалом, необхідним для формування кожної ключової компетентності. Цей потенціал має бути реалізований наскрізно у процесі навчання кожного предмета або курсу [4, с. 12–15].

Застосування ціннісного підходу в процесі переходу Нової української школи від накопичення інформації до оволодіння знаннями є процесом набуття молодшими школярами життєвої мудрості, адже вона, як зазначає В. Скотний, є знанням доброчинності, знанням про благо, осягненням вищих ціннісних смислів буття [5, с. 472]. Таким чином, ціннісний підхід у методологічному інструментарії початкової школи забезпечує виховання гуманістичного типу особистості учня. При цьому найважливішим критерієм гуманізації початкової освіти стають не набуті знання, уміння та навички, а усвідомлення та прийняття кожним учнем гуманістичних ідеалів, прагнення до постійного саморозвитку та самовдосконалення.

Виховання, на думку О. Вишневського, – це приєднання до ієрархії вартостей, обраної, за своєю і реалізованої шляхом відповідної діяльності [1, с. 6]. Цінності мають ідеальну природу. Але вони опредмечуються (матеріалізуються) у вигляді кодексу певних вербальних правил, вимог, законів, заборон, визначень, у формі якостей людської душі, що презентується назовні певними вчинками, всією поведінкою людини. Власне, тоді ми говоримо про виховання прикладом і на прикладі. О. Вишневський устанавлює ієрархію системи цінностей, зважаючи, з одного боку, на те, що суспільний організм включає шість ієрархічно взаємозалежних рівнів: природа – людина – родина – спільнота – нація (держава) – все людство, а з іншого, що кожен із цих рівнів виробляє і утверджує у житті свої цінності. Вони й складають ту систему, різні рівні якої розташовані за законами ієрархії у такому порядку: валео-екологічні цінності (природосвідомість, збереження здоров'я) – цінності особистого життя (характерність) – сімейні цінності (родинність) – громадянські цінності (демократизм) – національні цінності (патріотизм) – абсолютні вічні цінності (моральність) – Бог. Як стверджує О. Вишневський, індивідуальне життя орієнтується на специфічну групу цінностей, що за своїм змістом відповідають розвитку та самовдосконаленню людини, а саме: розум, фантазія, мудрість, пам'ять, здібності, талант, спостережливність, евристичне мислення, світогляд, творча активність, навички і звички, увага, здоровий глузд, воля, самодисципліна і самоконтроль тощо [1, с. 6].

Пріоритетного значення у розбудові нової школи набуває завдання формувати в учнів систему загальнолюдських цінностей – морально-етичних (гідність, чесність, справедливість, турбота,

повага до життя, повага до себе та інших людей) та соціально-політичних (свобода, демократія, культурне різноманіття, повага до рідної мови і культури, патріотизм, шанобливе ставлення до довкілля, повага до закону, солідарність, відповідальність). У центрі освіти має перебувати виховання в учнів відповідальності за себе, за добробут нашої країни [4, с. 19]. Для реалізації завдань ціннісного підходу і формування загальнолюдських цінностей необхідно враховувати такі організаційні орієнтири: виховання не зводиться до окремих виховних занять; до створення виховного середовища залучається весь колектив школи; учитель є взірцем людини вихованої, своїм прикладом він надихає і зацікавлює дитину; у плануванні діяльності враховуються індивідуальні нахили і здібності кожної дитини, створюються належні умови для їх реалізації; співробітництво з позашкільними закладами освіти; активне залучення до співпраці психологів і соціальних педагогів; налагодження постійного діалогу з батьківською спільнотою, врахування психолого-педагогічних характеристик учнів.

Ідея ціннісного підходу – одна із відповідей на запитання, який результат освіти необхідний особистості і затребуваний сучасним суспільством. Формування компетентності учня як цінності на сьогоднішній день є однією із актуальних проблем освіти і може розглядатися як вихід із проблемної ситуації, що виникла через протиріччя між необхідністю забезпечити якість освіти та неможливістю вирішити цю проблему традиційним шляхом.

Йдеться про компетентність як про нову одиницю виміру освіченості людини, при цьому увага акцентується на результатах навчання, в якості яких розглядається не сума завчених знань, умінь, навичок, а здатність діяти в різноманітних проблемних ситуаціях. При такому розумінні *компетенція, компетентність стає беззаперечною цінністю навчання і виховання – його кінцевим результатом.*

Зробимо вибірку визначень компетенцій учня сучасної початкової школи (згідно з Концепцією НУШ) та цінностей, що їм відповідають (див. табл. 1).

Таблиця 1

Ключові компетенції учня НУШ та зміст цих компетенцій	Цінності навчання і виховання учня початкової школи (за О. Вишневським [1])
1. Спілкування державною мовою (і рідною – у разі відмінності). Це вміння усно і письмово висловлювати й тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання, письмо, застосування мультимедійних засобів). Здатність реагувати мовними засобами на повний спектр соціальних і культурних явищ – у навчанні, на роботі, вдома, у вільний час. Усвідомлення ролі ефективного спілкування.	Державна незалежність України. Почуття національної гідності. Повага до Конституції України. Почуття гідності. Патріотизм. Любов до рідної культури, мови, традицій. Прагнення до соціальної гармонії. Відстоювання соціальної і міжетнічної справедливості. Повага до національно-культурних цінностей інших народів. Дотримання народних звичаїв, оберігання традицій. Знання, уміння, навички (про мову і засобами державної і рідної мови). Комунікабельність.
2. Спілкування іноземними мовами. Уміння належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів. Уміння посередницької діяльності та міжкультурного спілкування.	Свобода, повага до національно-культурних цінностей інших народів. Знання, уміння, навички (про іноземну мову і засобами мови). Пам'ять, світогляд, наполегливість, самостійність у діяльності, комунікабельність.
3. Математична грамотність. Уміння застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності. Здатність до розуміння і використання простих математичних моделей. Уміння будувати такі моделі для вирішення проблем.	Знання, уміння, навички (про математику і засобами математики) Евристичне мислення Пам'ять, світогляд Наполегливість Самостійність у діяльності Ощадливість, точність, підприємливість.
4. Компетентності в природничих науках і технологіях. Наукове розуміння природи і сучасних технологій, а також здатність застосовувати його в практичній діяльності. Уміння застосовувати науковий метод, спостерігати, аналізувати, формулювати гіпотези, збирати дані, проводити експерименти, аналізувати результати.	Оберігання життя. Прагнення до краси. Співчуття. Самоусвідомлення і переживання своєї єдності з природою. Любов і дбайливе ставлення до всього живого на землі. Відчуття краси природи. Контроль за своєю практичною поведінкою в довкіллі. Творча активність, винахідливість. Знання, уміння, навички (про природничі науки, технології і засобами технологій).
5. Інформаційно-цифрова компетентність передбачає впевнене, а водночас критичне застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для створення, пошуку, обробки, обміну інформацією на роботі, в публічному просторі та приватному спілкуванні. Інформаційна й медіа-грамотність, основи програмування, алгоритмічне мислення, роботи з базами даних, навички безпеки в Інтернеті та кібербезпеці. Розуміння етики роботи з інформацією (авторське право, інтелектуальна власність тощо).	Почуття гідності Служіння правді Протидія антиукраїнській ідеології Свобода слова Права людини Суверенітет особи Толерантне ставлення до чужих поглядів, якщо вони не суперечать абсолютним і національним цінностям Самостійність мислення Культ доброго імені Правдомовність Підприємливість Знання, уміння, навички (про ІКТ і засобами ІКТ)

(Закінчення таблиці 1)

Ключові компетенції учня НУШ та зміст цих компетенцій	Цінності навчання і виховання учня початкової школи (за О. Вишневським [1])
<p>6. Уміння навчатися впродовж життя. Здатність до пошуку та засвоєння нових знань, набуття нових вмінь і навичок, організації навчального процесу (власного і колективного), зокрема через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, вміння визначати навчальні цілі та способи їх досягнення, вибудовувати свою навчальну траєкторію, оцінювати власні результати навчання, навчатися впродовж життя.</p>	<p>Досконалість Свобода Права людини Визначеність життєвих пріоритетів Прагнення до реалізації життєвої мети Здібності, талант Наполегливість Самокритичність Самостійність у діяльності Амбітність Позитивні звички діяльності</p>
<p>7. Соціальні і громадянські компетентності. Усі форми поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті, на роботі. Уміння працювати з іншими на результат, попереджати і розв'язувати конфлікти, досягати компромісів.</p>	<p>Благородство. Досконалість. Любов. Мудрість. Служіння правді. Чесність. Готовність до прощення. Почуття гідності. Громадянська національно-патріотична активність. Прагнення побудувати справедливий державний устрій. Прагнення до соціальної гармонії.</p>
<p>8. Підприємливість. Уміння генерувати нові ідеї й ініціативи та втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави. Здатність до підприємницького ризику.</p>	<p>Мудрість. Чесність. Повага до Конституції України. Орієнтація власних зусиль на розбудову Української держави і розвиток народного господарства. Пошана до закону. Права людини на життя, власну гідність, безпеку, приватну власність. Пошана до праці як головного джерела суспільного добробуту. Дбайливе й економне ставлення до природних ресурсів і національних багатств.</p>
<p>9. Загальнокультурна грамотність. Здатність розуміти твори мистецтва, формувати власні мистецькі смаки, самостійно виражати ідеї, досвід та почуття за допомогою мистецтва. Ця компетентність передбачає глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших.</p>	<p>Віра, досконалість, прагнення до краси. Почуття національної гідності. Історична пам'ять. Любов до рідної культури, мови, традицій. Повага до національно-культурних вартостей інших народів. Знання, уміння, навички (про культуру і засобами культури). Уява, фантазія, Світогляд. Самостійність у діяльності.</p>
<p>10. Екологічна грамотність. Уміння розумно та раціонально користуватися природними ресурсами в рамках сталого розвитку, усвідомлення ролі навколишнього середовища для життя і здоров'я людини, здатність і бажання дотримуватися здорового способу життя.</p>	<p>Обережність життя. Сумлінність. Здоровий спосіб життя. Прихильність до спорту і фізичної праці. Оволодіння знаннями про основні екосистеми Землі. Участь у природоохоронній діяльності, прихильність до руху «зелених». Знання, уміння, навички (про екологію і засобами екології). Світогляд. Здоровий глузд.</p>

Зміст виховання, як зазначає О. Вишневський, є системою життєво необхідних, суспільно та особистісно значимих цінностей, які учні мають засвоїти, зберегти і розвинути відповідно до поставленої мети та завдань виховання. Цілі виховання відображено у змістовому компоненті процесу виховання, який є системою ідей, ідеалів, думок, цінностей. Інколи зміст виховання зводять до певного набору затребуваних суспільством особистісних якостей. Найвищим рівнем вихованості людини є здатність діяти, вчиняти, поводитись відповідно до моральних і соціальних норм і правил, бо мало потребувати чи бажати, мало знати, бути переконаним чи вміти – треба активно діяти, коли цього вимагають обставини. Науковець стверджує, що в основі змісту виховання лежать цінності, тому завдання виховання полягає у формуванні відношення людини до важливих загальнолюдських і національних цінностей, засвоєння яких визначатиме поведінку людини [1].

Як зазначає І. Кoberник, компетентнісне навчання вимагає нових підходів до оцінювання, оскільки для оцінювання не лише вміння писати, читати і рахувати, а й конструктивно виражати свої емоції та керувати ними, співпрацювати в парах і в групі, висловлювати свою думку,

критично мислити, аналізувати, шукати різні варіанти рішень, мирно вирішувати конфлікти, брати на себе відповідальність за свої дії **не підходять ні бальна система, ні вже знайомі в початковій школі «добре», «молодець», «старайся»**. На думку дослідниці сьогодні варто розрізняти формувальне оцінювання (англ. «assessment») і підсумкове (англ. «evaluation»). Формувальне і підсумкове оцінювання підпорядковані різним цілям:

- формувальне оцінювання (assessment) має на меті підвищити якість, оцінює процес, здійснюється під час навчального процесу, завжди є позитивним, індивідуалізованим, ціннісним, дає зворотний зв'язок;

- підсумкове оцінювання (evaluation) має на меті оцінити якість, оцінює результат, виносить оціночні судження, застосовується відповідно до стандартів, показує недоліки, здійснюється після завершення навчального процесу. Таким чином, формувальне оцінювання перевіряє, як триває навчання, здійснює діагностику, ідентифікує сфери, де необхідне покращення, допомагає учням вчитися один в одного, а підсумкове – перевіряє, що було вивчено, вимірює досягнення певного рівня, судить про якість, змушує учнів конкурувати між собою. Однак, і формувальне

і підсумкове оцінювання учнів початкових класів вимагають критеріїв, застосування засобів вимірювання, бути доказовим [2].

Упровадження нових засад початкової освіти вимагає ціннісно-оцінного ставлення до оцінки та оцінювання знань, умінь та навичок учнів. В одному з інтерв'ю міністр освіти і науки Л. Гриневич наголошує на необхідності поступової відмови від традиції предметного викладання, що допоможе утвердити гуманістичну особистісно орієнтовану парадигму навчання і виховання, утвердить ціннісне ставлення до особистості і дитини і вчителя, ідею свободи вибору. Одним із шляхів застосування ціннісного підходу у навчанні і вихованні учнів початкової школи є розробка нового стандарту і змісту освіти, новизною якого, як зазначила Л. Гриневич, є вилучення зайвої непотрібної теоретичної інформації і впровадження чотирьох наскрізних тем для формування життєвих компетентностей учня, які потрібні для успішної самореалізації, вирішення життєвих проблем і відповідей на виклики часу.

Розкриття змісту наскрізної теми вимагає від учителя уміння бачити і реалізувати перспективу використання дітьми інформації конкретного навчального предмету для формування тієї чи іншої компетентності: перша тема – безпека і здоров'я людини; друга тема – це громадянська активність; третя – фінансова грамотність і підприємливість; четверта – охорона навколишнього середовища і сталий розвиток. Для прикладу

Л. Гриневич говорить про фінський досвід реформи освіти, гаслом якої є настанова: «Замість контролю, стресу, конкуренції та стандартизованих тестів, спробуйте тепло, співпрацю і підтримку кваліфікованого вчителя». Особливістю фінської школи є те, що школи достатньо маленькі, щоб кожного учня учитель міг знати особисто; що розрив між найсильнішими і найслабшими учнями у Фінляндії найменший у світі; у фінських школах не ганяються за новітніми технологіями, тому не обов'язково кожній дитині треба видати планшет або смартфон, вистачить вчительської дошки та фантазії; навчання побудоване на іграх, школярі менше часу проводять в аудиторіях, домашні завдання мінімальні; у школах Фінляндії дітей вчать вчитись, а не складати тести [3].

Висновки. Ціннісний підхід є методологічним компонентом НУШ, який тісно пов'язаний із особистісно орієнтованим та компетентнісним підходами. Ціннісний підхід – це спрямований процес навчання і виховання у початковій школі на формування у молодших школярів системи цінностей, що мають задовольняти їх потреби, бажання та інтереси. Таким чином, набуті учнем початкової школи ключові, загальнопредметні і предметні **компетентності як здатності** покликані задовольняти життєво необхідні **потреби, бажання та інтереси** молодшого школяра як суб'єкта власної життєдіяльності. Саме тому ці компетентності у функціонуванні набувають ознак цінності.

Список літератури:

1. Вишевський О.І. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич : Коло, 2006. 608 с.
2. Коберник І. Оцінювання в новій українській школі: ресурс для розвитку замість вироку. URL: <http://nus.org.ua/view/otsinyuvannya-v-novij-ukrayinskij-shkoli-resurs-dlya-rozvytku-zamist-vyroku/>
3. Нова українська школа – це школа для життя у XXI столітті – інтерв'ю з міністром освіти і науки України. URL: <https://hromadske.ua/posts/nova-ukrainska-shkola-tse-shkola-dlia-zhyttia-u-xxi-stolitti-interviu-z-ministrom-osvity-i-nauky-ukrainy>
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Н.М. Бібік. Київ : ТОВ Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
5. Скотний В. Г. Філософія: історичний і систематичний курс. Київ : Знання України, 2005. 576 с.

References:

1. Vyshevskiy O.I. (2006). Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoi pedahohiky [Theoretical Foundations of Modern Ukrainian Pedagogics]. Drohobych : Kolo. 608 s.
2. Kobernyk I. Otsiniuvannya v novii ukrainskii shkoli: resurs dlia rozvytku zamist vyroku [Assessment in the New Ukrainian School: a Resource for the Development instead of a Judgment]. URL: <http://nus.org.ua/view/otsinyuvannya-v-novij-ukrayinskij-shkoli-resurs-dlya-rozvytku-zamist-vyroku/>
3. Nova ukrainska shkola – tse shkola dlia zhyttia u KhKhI stolitti – interv'iu z ministrom osvity i nauky Ukrainy [New Ukrainian School is a School for Life in the XXI Century – an Interview with the Minister of Education and Science of Ukraine]. URL: <https://hromadske.ua/posts/nova-ukrainska-shkola-tse-shkola-dlia-zhyttia-u-xxi-stolitti-interviu-z-ministrom-osvity-i-nauky-ukrainy>
4. Bibik N.M. (2017). Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia [New Ukrainian School: Teacher's Guide]. Kyiv : TOV Vydavnychi dim «Pleiady», 206 s.
5. Skotnyi V.H. (2005). Filosofii: istorychnyi i systematychnyi kurs [Philosophy: Historical and Systematic Course]. Kyiv : Znannia Ukrainy, 576 s.